

Ю. В. Тренкін

**ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ
КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СРР ДОБИ НЕПУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ
ПРЕДСТАВНИКІВ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
ІСТОРИКІВ-АГРАРНИКІВ**

Розкрито стан висвітлення фінансової діяльності сільськогосподарської кооперації Української СРР доколгоспної доби (1921–1929 рр.) в дослідженнях представників Наукового товариства істориків-аграрників (м. Черкаси).

Доведено, що на сьогодні бракує спеціальної розвідки з історії фінансової діяльності української сільськогосподарської кооперації в умовах соціально-економічних трансформацій 1921–1929 років.

Ключові слова: кооперація, сільськогосподарська кооперація, сільське господарство, селянство, історіографія.

Постановка проблеми. Зміни в соціально-економічній структурі суспільства, формування якісно нових відносин в сучасному українському селі потребують, на наш погляд, більш конструктивного осмислення широкого кола питань, що так чи інакше стосуються розвитку аграрно-промислового комплексу.

В умовах тоталітаризму селянська тематика через політичну кон'юнктуру, надмірну заідеологізованість історичної науки всебічно не вивчалася, а висвітлення окремих сторін життя мешканців українського села мало здебільшого догматичний характер. Тому з огляду на вище констатоване, піднята нами з історіографічної точки проблема є актуальною, яка дозволяє зрозуміти, чи на сьогодні особливості фінансової діяльності сільськогосподарської кооперації Української СРР, які проходили в умовах соціально-економічних трансформацій доби нової економічної політики, досліджуються сучасними вченими-аграрниками.

Вивчення практики співпраці кооперативних організацій і радянської влади в роки непу дасть можливість більш повно осмислити нинішню соціально-економічну ситуацію, запровадити ряд заходів для сталого розвитку, раціональної і продуктивної взаємодії центральної та місцевої влади із кооперативним сектором економіки.

Аналіз останніх досліджень. До висвітлення в українській новітній історіографії окремих питань функціонування в роки нової економічної політики в українському селі сільськогосподарської кооперації зверталось чимало дослідників, серед них В. Бутенко і К. Філіппов, С. Кульчицький, Ю. Лазуренко, В. Марочко, А. Морозов, Т. Онішко [1]. Водночас піднята нами проблема ще не стала об'єктом спеціального наукового дослідження.

Мета статті. Висвітлення специфічних особливостей фінансової діяльності сільськогосподарської кооперації Української СРР в добу нової

економічної політики (1921–1929 рр.) в дослідженнях представників Наукового товариства істориків-аграрників.

Виклад основного матеріалу. В лютому 2000 р. у місті Черкаси, вперше в Україні за роки Незалежності, було створено Наукове товариство істориків-аграрників. Нині – це представницька громадська наукова самоврядна організація, яка об'єднує на добровільних засадах вчених-істориків, наукових працівників, фахівців сільськогосподарських підприємств, установ, організацій різних форм власності [2, с. 365].

Черкащина – один з найдавніших і найпродуктивніших в Європі сільськогосподарських регіонів. Не забуваймо й про агроландшафти Черкащини, які є просто унікальними за своїми відтворювальними можливостями. Їх збереження і примноження для майбутніх поколінь є одним із історично значущих завдань для наших сучасників. Тож не дивно, що саме на Черкащині сформувався осередок дослідників-аграрників, які плідно вивчають історію нашого селянства, його надбань і невдач, проблем та перспектив. Характерною особливістю цього напрямку, на відміну від минулщини, є його комплексний підхід. Змінилися акценти і в об'єкті дослідження. На перший план вийшло дослідження не лише минулого українського селянства, всіх сторін його життя, культури, побуту, традицій, а і тих складних і неоднозначних явищ і процесів, розвиток яких можливо передбачити в майбутньому [4, с. 209].

Наукове товариство істориків-аграрників здійснює свою діяльність на території Черкаської області. Метою діяльності товариства, як зазначено в його Статуті, є організація і проведення наукових проблем з історії селянства та сільського господарства, а також дослідження, спрямовані на підвищення ефективності роботи сільськогосподарських підприємств і організацій в умовах ринкової економіки [3, с. 2].

Одним із основних завдань наукового товариства істориків-аграрників є координація наукової роботи членів товариства в галузі дослідження історії селянства та сільського господарства, а також розробка спільних науково-дослідних програм у вказаному напрямку; участь в організації історико-економічних досліджень і прикладних розробок, спрямованих на вирішення сучасних проблем сільськогосподарського виробництва та соціального розвитку села; проведення незалежних громадських експертиз різноманітних програм та проектів в області сільського господарства [5, с. 3].

Головними напрямками діяльності наукового товариства істориків-аграрників є вивчення господарського досвіду та традиційних форм організації праці українського селянства, його світогляду, культури та соціальної психології; історії розвитку різних галузей сільськогосподарського виробництва; місця і ролі селянства в соціальній структурі українського суспільства; історії селянського самоврядування; соціально-економічні, соціокультурні характеристики селянства на сучасному етапі розвитку суспільства; історія селянської кооперації та її сучасний стан; політична культура українського селянства [3, с. 3].

Необхідно додати, що історики-аграрники Черкащини в останні роки все гучніше заявляють про себе на загальнодержавному рівні. Визнанням здобутків черкаських вчених стало започаткування на Черкащині вперше в історії незалежної України регулярних зібрань – всеукраїнського симпозіуму з проблем аграрної історії. Активну участь у його роботі беруть провідні фахівці Інституту історії України Національної академії наук України, історики-аграрники вузів Харкова, Одеси, Черкас, Дніпропетровська, Кременчука, Миколаєва, Запоріжжя, Умані та багатьох інших наукових центрів нашої держави. Вже проведено одинадцять таких симпозіумів [4, с. 210; с. 3].

Члени товариства публікують результати своїх наукових пошуків у науковому збірнику «Український селянин», який видається з січня 2001 р. Станом на 2010 р. це єдине в Україні спеціалізоване видання з селянознавчої проблематики, внесене до переліку фахових видань з історії, затвердженого ВАК України [5, с. 26].

Тож розглянемо особливості досліджень членів Наукового товариства істориків-аграрників, спрямованих на висвітлення специфічних особливостей фінансової діяльності сільськогосподарської кооперації Української СРР в добу нової економічної політики (1921–1929 рр.).

Вагомий внесок у дослідження проблем сільськогосподарської кооперації зробив голова Наукового товариства істориків-аграрників, професор А. Морозов. Вчений першим в Україні ще у радянську добу почав розробку проблем ринкової трансформації аграрного сектора народного господарства, започаткувавши новий напрямок у наукових дослідженнях історії сільського господарства. Вчений цілком об'єктивно підійшов до висвітлення господарської роботи кооперації, як передумови глибоких соціально-економічних перетворень в українському доколгоспному селі [6]. В подальшому основну свою увагу він приділяв показу діяльності державно-кооперативної системи сільськогосподарського кредиту, її ролі в піднесенні продуктивних сил села [7]. Результатом пошуків стала захищена А. Морозовим у 1985 р. кандидатська дисертація «Сільськогосподарська кооперація в Україні. 1921–1929 рр.». Над цією проблемою А. Морозов продовжував плідно працювати і в наступні роки. Результатом досліджень стали десятки публікацій в провідних виданнях України та СРСР, унікальна серед монографічних історичних видань книжка «Село і гроші. Українська кредитна кооперація в добу непу» [8], і звичайно ж, захищена у 1994 р. докторська дисертація на тему «Кредитна сільськогосподарська кооперація УРСР в роки непу».

А. Морозов чітко дає відповідь стосовного того, що довгий період розвитку кооперативного життя на селі у дожовтневий період привів до створення ефективно діючої мережі кредитної кооперації, націленої на задоволення виробничих потреб селянства» [8, с. 247].

Аналізуючи стан української кредитної кооперації в добу непу та спираючись на дослідження вчених-аграрників того періоду, А. Морозов доводить, що організаційно-правове зміцнення, помітне фізичне зростання

системи сільськогосподарського кредиту дозволили активізувати роботу по мобілізації вільних селянських коштів. Вклади на одного члена товариства зросли з 0,73 крб. на 1 жовтня 1925 р. до 3,57 крб. на 1 липня 1927 р. [8, с. 137]. Також вчений доводить, що створення кредитних спілок сприяло значному посиленню припливу селянських коштів [8, с. 148].

Значний внесок у дослідженні розвитку селянського господарства та розгалуженої системи сільськогосподарської кооперації став цілий ряд досліджень, вільних від обмежень та старих стереотипів, автором яких став член НТІА В. Марочко [9]. Головна його праця – «Українська селянська кооперація: Історико-теоретичний аспект (1861 – 1929 рр.)» [10]. Дослідник чітко доводить, що «перспективи кооперативного руху, роль самої кооперації в розбудові економічних підвалин соціалізму досить часто обговорювались на з'їздах партії та інших зібраннях більшовиків» [11, с. 160]. В. Марочко також наголошував, що селяни 20-х років надавали перевагу торговельним формам кооперації, а не виробничим. Ідея так званого виробничого кооперування, яку проповідували більшовики, – на думку вченого, – була нічим іншим, як намаганням остаточно одержавити кооперативну систему і поневолити самих дрібних товаровиробників [10, с. 160].

Вагомий внесок у вивчення проблеми участі селянських господарств фермерського типу та заможних селян доби непу в діяльність сільськогосподарської кооперації зробив заступник голови Наукового товариства істориків-аграрників, професор В. Лазуренко [11]. У своїх наукових працях вчений першим в українській історіографії (з 1999 р.) почав досліджувати проблему селянської заможності в українському селі в добу непу та проблему становлення українського фермерства в доколгоспний період.

В. Лазуренко переконливо наголошує на тому, що «більшовики не ігнорували заможні господарства, коли йшлося про джерела фінансових надходжень до бюджету, хоч політично вони всіляко підтримували бідняцькі господарства. «Наше завдання – перетворить куркульський капітал із лихварського і державі непідконтрольного, в капітал банківський і підконтрольний», – зазначалося в обіжнику ЦК КП(б) України. Партійні директиви всіляко наголошували, що: «перед низовим кооперативно-кредитним осередком стоїть двозначне завдання: по-перше, (залучити куркульські капітали для кредитування переважно середняків) і, по-друге, (доцільно використовувати державні цільові капітали для кредитування біднішого селянства...)» [12, с. 160].

У 2011 р. побачила світ монографія «Український фермер в добу непу», автори якої В. Лазуренко і В. Паскаленко переконливо доводять, що «формально відкинувши ідею про підпорядкування сільськогосподарської кооперації споживчій, значна частина нового радянського чиновництва України, спираючись на приховано-прихильне відношення кремлівського керівництва до неї, спробувало нав'язати селянству таку організаційну форму кооперативної роботи, яка б тепер вже не в центрі, а на місцях, безпосередньо в селах, поставила сільськогосподарські товариства у фінансово-економічну

залежність від більш економічно потужних товариств споживчої кооперації» [13, с. 212].

Члени Наукового товариства істориків-аграрників В. Лазуренко і В. Паскаленко стверджують, «що «...відродження сільськогосподарської кооперації було задумано прагматично налаштованими представниками вищого ешелону кремлівського керівництва на чолі з В. Леніним, насамперед з метою використати внутрішні економічні резерви кооперативних селянських господарств для швидшого відновлення народного господарства. Зрозуміла річ, що певні фінансові та матеріальні накопичення знаходилися саме в господарствах заможної частини українського села» [13, с. 215]. Вчені також доводять те, що «радянська влада добре розуміючи настільки потужним важелем впливу на всі сторони життя не лише в соціально-економічному, але і в суспільно-громадському вимірі буде мати система сільськогосподарського кредиту, першопочатково планувала будувати її на виключно державних, точніше державно-капіталістичних засадах у вигляді радянських акціонерних товариств. Взірцем цього підходу стала фінансово-організаційна структура, створена в листопаді 1923 р., – Український сільськогосподарський банк (Укрсільбанк), точніше – багаторівнева система сільського господарського кредиту» [13, с. 226 – 227].

Розглядаючи питання, що стосуються співдотику селянських господарств і сільськогосподарської кооперації, В. Лазуренко доводить, що «на першому етапі здійснення нової економічної політики радянське партійно-державне керівництво відводило сільськогосподарській кооперації лише суто технологічну роль, вбачаючи в ній потужний засіб відновлення сільськогосподарського виробництва» [14, с. 244]. Також вчений доводить, що значною перешкодою на шляху до повномасштабного відновлення діяльності української системи сільськогосподарської кооперації в нову, радянську добу, був катастрофічний фінансовий стан, в основі якого лежала нестримна гіперінфляція, яка майже повністю знецінила діючі на той час, навіть офіційно не гроші, а «радзнаки». Торгівельні операції по постачанню селянства товарами виробничого характеру при відсутності у сільгоспкооперації власних оборотних коштів, на початковому етапі роботи розвивалися майже виключно на основі товарного кредитування поставщиків і займали перше місце в її торговельних операціях [14, с. 246].

Працюючи в напрямку досліджень особливостей функціонування в добу непу сільськогосподарської кооперації, члени наукового товариства істориків-аграрників створили немало цікавих досліджень. Багато з них надруковані у збірнику наукових праць «Український селянин», засновником якого є Інститут історії України Національної академії наук України і Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, та здійснюється за підтримки наукового товариства істориків-аграрників. Серед них помітно виділяються роботи С. Биченка, які розкривають фінансову складову діяльності спеціалізованих систем сільськогосподарської кооперації [15]. Дослідник дослідив, що протягом 1923–1924 господарського року сформовано

цілісну систему сільськогосподарського кредиту. Спираючись на її фінансові потужності, інтенсивно почала зростати мережа спеціалізованих товариств різних систем сільськогосподарської кооперації [16, с. 236].

Слід також виділити дослідження Г. Волошкевича, який аналізує особливості діяльності споживчої кооперації наприкінці непу [17], та Г. Георгізова, який висвітлює вплив кооперації на селянську ментальність [18].

Помітно постановкою проблеми виділяється стаття Ю. Раку, в якій дослідник доводить, що роль сільськогосподарської кооперації в налагодженні нормальних ринкових відносин в аграрному секторі економіки важко переоцінити. Вже у 1922/23 господарському році при загальному обсязі ринкового обігу сільськогосподарської продукції 631 млн. крб., обіг, організований системою сільськогосподарської кооперації, досягає майже 23 % всього ринкового обігу продукції сільського господарства [19, с. 263].

Серед робіт членів Наукового товариства істориків-аграрників виділяється стаття О. Абразумової і А. Морозова, яка розкриває спроби протидії селянства наступу держави на демократичну сутність сільськогосподарської кооперації в добу непу [20]. Дослідники наголошують, що «правляча партія ні на хвилинку не послаблювала свої зусилля, спрямовані на те, щоб всеосяжно також контролювати формування усіх ланок радянської кооперації» [20, с. 163].

Таким чином, як бачимо, за роки незалежності України, на Черкащині сформувався досить потужний колектив науковців-аграрників, який усвідомлює те, що сьогодні одним із важливих напрямків історико-аграрних досліджень є вивчення соціально-економічної та громадсько-культурної діяльності українського селянства, і зокрема історії сільськогосподарської кооперації. Без детального з'ясування цих проблем неможливо відтворити об'єктивну картину минувшини українського села, отримати правдиву наукову інформацію, придатну для використання на новому етапі буття українства.

Осмислення історіографічної бази окресленої нами проблеми дозволяє констатувати, що донині бракує спеціальної розвідки з історії фінансової діяльності сільськогосподарської кооперації Української СРР в умовах соціально-економічних трансформацій 1921–1929 років.

Список використаних джерел

1. Бутенко В. І. Універсальна і кредитна кооперація в системі сільськогосподарської кооперації українського села періоду непу / В. І. Бутенко, К. В. Філіппов // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Історія. – 2010. – № 908, вип. 42. – С. 66 – 74; Кульчицький С. В. Непівська концепція «кооперативного соціалізму» / Кульчицький С. В. // Сутність і особливості нової економічної політики в українському селі (1921 – 1928 рр.). – К. : Інститут історії України НАНУ, 2000. – С. 85 – 114; Лазуренко Ю. М. Внесок сільськогосподарської кооперації в розвиток аграрного сектора економіки України 20-х років ХХ ст. : історіографія проблеми / Лазуренко Ю. М. // Історичний архів. Наукові студії : зб. наук. праць. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. –

- Вип. 11. – С. 17 – 24; Марочко В. І. Українська селянська кооперація: історико-теоретичний аспект (1861 – 1929 рр.) / Марочко В. І. – К. : М.Р. Kots Publishing, 1995. – 224 с.; Морозов А. Г. Село і гроші. Українська кредитна кооперація в добу непу / Морозов А. Г. – Черкаси : НДІТЕХІМ, 1993. – 274 с.; Оніпко Т.В. Виробничі галузі споживчої кооперації України в контексті нової економічної політики (1921 – 1928 рр.) : монографія / Оніпко Т.В. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. – 363 с.
2. Лазуренко Ю. Н. В центре внимания черкасских исследователей-аграрников – фигура крестьянина / Лазуренко Ю. Н. // Аграрная модернизация России в XIX – XXI вв. : реформы, проблемы, перспективы. – Оренбург : Изд. центр ОГАУ, 2012. – С. 365.
 3. Статут Наукового товариства істориків-аграрників. – Черкаси, 2000. – С. 2.
 4. Черкащина – колиска істориків-аграрників // Професор Микола Іванович Бушин: Україна – моя Батьківщина. – Черкаси : ЧДТУ, 2003. – С. 209.
 5. Наукове товариство істориків-аграрників на 10-ту річницю діяльності. 2000 – 2010 / Десятников О. В., Земзюліна Н. І., Корновенко С. В. та ін.; наук. ред. А. Г. Морозов; упоряд. І. А. Фареній; Наукове товариство істориків-аграрників. – Черкаси : Вертикаль, видавець ПП Кандич С.Г., 2010. – 32 с.
 6. Морозов А. Г. Сільськогосподарська кооперація як передумова соціально-економічних перетворень в доколгоспному селі / А. Г. Морозов. – Донецьк. у-т., 1983: Деп. в ІНІСН СРСР № 14377. – 36 с.
 7. Морозов А. Г. Розвиток державно-кооперативної системи сільськогосподарського кредиту на Україні / А. Г. Морозов. – Донецьк. у-т., 1983. – Деп. в ІНІСН СРСР № 14357. – 48 с.
 8. Морозов А. Г. Село і гроші. Українська кредитна кооперація в добу непу / Морозов А. Г. – Черкаси : НДІТЕХІМ, 1993. – 274 с.
 9. Марочко В. І. Історична роль кооперації у формуванні внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції в 20-х рр. / Марочко В. І. // Проблеми історії України : Факти, судження, пошуки : Міжвід. зб. наук. пр. / відп. ред. С. В. Кульчицький. – К. : Інститут історії України НАНУ, 1998. – Вип. 4. – С. 68 – 93; Марочко В. І. Організаційно-теоретичні проблеми українського кооперативного руху другої половини XIX – першої половини XX століття / Марочко В. І. // Український селянин: Праці Науково-дослідного інституту селянства / Інститут історії України НАН України. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Вип. 4. – Черкаси, 2002. – С. 90 – 98.
 10. Марочко В. І. Українська селянська кооперація: історико-теоретичний аспект (1861 – 1929 рр.) / Марочко В. І. – К. : М.Р. Kots Publishing, 1995. – 224 с.
 11. Лазуренко В. М. Вплив заможного селянства України на діяльність сільськогосподарської кооперації у доколгоспний період (1921 – 1929 рр.) / Лазуренко В. М. // Національний університет «Києво-Могилянська Академія». Миколаївська філія: Наукові праці. – Т. 8. Історичні науки. – Миколаїв, 2000. – С. 104 – 107; Лазуренко В. М. Селянські господарства України заможного (фермерського) типу у системі радянської сільськогосподарської кооперації в добу НЕПу / Лазуренко В. М. // Український селянин: Праці Науково-дослідного інституту селянства / Інститут історії України НАН України. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Вип. 12. – Черкаси, 2010. – С. 215 – 220; Лазуренко В. М. Роль сільськогосподарської кооперації у виробничому забезпеченні се-

- лянських господарств України (1922 – 1928 рр.) / Лазуренко В. М. // Чорноморський літопис: Науковий журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2011. – Вип. 3. – С. 27 – 31; Лазуренко В. М. Вплив сільськогосподарської кооперації на рівень виробничого забезпечення українського селянства в першій половині 20-х рр. ХХ ст. / Лазуренко В. М. // Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. 24 – 25 листопада 2017 р., м. Дніпро. Частина II. / наук. ред. О. Ю. Висоцький. – Дніпро : СПД «Охотнік», 2017. – С. 110 – 114.
12. Лазуренко В. М. Куркуль чи господар? Селянська економіка як соціальна категорія / Лазуренко В. М. – Черкаси: Ваш Дім, 2005. – 220 с.
 13. Лазуренко В. М. Український фермер в добу НЕПу / Лазуренко В. М., Паскаленко В. Є. – Черкаси: Вертикаль, видавець Кандич С. Г., 2011. – 346 с.
 14. Лазуренко В. М. Українське фермерство: злет і падіння (1921 – 1929 рр.) / Лазуренко В. М. – Черкаси: ЧДТУ, 2013. – 474 с.
 15. Биченко С. М. Спеціалізована сільськогосподарська кооперація – важливий фактор підвищення ефективності селянських господарств у добу непу / Биченко С. М. // Український селянин. – Вип. 8. – Черкаси, 2004. – С. 235 – 237; Биченко С. М. Діяльність спеціалізованої системи сільськогосподарської кооперації «Добробут» по підвищенню товарності селянських господарств у добу непу / Биченко С. М. // Український селянин. – Вип. 9. – Черкаси, 2005. – С. 200 – 202.
 16. Биченко С. М. Спеціалізована сільськогосподарська кооперація – важливий фактор підвищення ефективності селянських господарств у добу непу / Биченко С. М. // Український селянин : Зб. наук. праць. – Вип. 8. – Черкаси, 2004. – С. 235 – 237.
 17. Волошкевич Г. А. Споживча кооперація України в умовах кризи хлібозаготівель 1927 – 1929 рр. / Волошкевич Г. А. // Український селянин. Вип. 8. – Черкаси, 2004. – С. 237 – 240.
 18. Георгізов Г. М. Вплив кооперації на українську селянську ментальність / Георгізов Г. М. // Український селянин. – Вип. 4. – Черкаси, 2002. – С. 117 – 122.
 19. Раку Ю. Г. Українська сільськогосподарська кооперація в м'ясо-молочному експорті України в роки непу / Раку Ю. Г. // Український селянин. – Вип. 11. – Черкаси, 2008. – С. 262 – 265.
 20. Абразумова О. М. Спроби протидії селянства наступу держави на демократичну сутність сільськогосподарської кооперації (1921 – 1929 рр.) / Абразумова О. М., Морозов А. Г. // Український селянин. – Вип. 13. – Черкаси, 2012. – С. 161 – 165.

References

1. Butenko V. I. Universal'na i kredytna kooperatsiya v systemi sil'skohospodars'koyi kooperatsiyi ukrayins'koho sela periodu nepu / V. I. Butenko, K. V. Filippov // Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Ser. : Istoriya. – 2010. – № 908, Vyp. 42. – S. 66 – 74; Kul'chyts'kyu S. V. Nepivs'ka kontseptsiya «kooperativnoho sotsializmu» / Kul'chyts'kyu S. V. // Sutnist' i osoblyvosti novoyi ekonomichnoyi polityky v ukrayins'komu seli (1921 – 1928 rr.). – K. : Instytut istoriyi ukrayiny nanu, 2000. – S. 85 – 114; Lazurenko YU. M. Vnesok sil'skohospodars'koyi kooperatsiyi v rozvytok aharnoho sektora ekonomiky ukrayiny 20-kh rokiv xx st. : istoriohrafiya problemy / Lazurenko YU. M. // Istorychnyy arkhiv. Naukovi studiyi : zb. Nauk. Prats'. – Mykolayiv : Vyd-vo CHDU im. Petra Mohyly, 2013. – Vyp. 11. –

- S. 17 – 24; Marochko V. I. Ukrayins'ka selyans'ka kooperatsiya: istoryko-teoretychnyy aspekt (1861 – 1929 rr.) / Marochko V. I. – K. : M.R. Kots publishing, 1995. – 224 s.; Morozov A. H. Selo i hroshi. Ukrayins'ka kredytna kooperatsiya v dobu nepu / Morozov A. H. – Cherkasy : Nditexim, 1993. – 274 s.; Onipko T. V. Vyrobnychi haluzi spozhyvchoyi kooperatsiyi ukraiyiny v konteksti novoyi ekonomichnoyi polityky (1921 – 1928 rr.) / Onipko T. V. : monohrafiya. – Poltava : RVV puet., 2010. – 363 s.
2. Lazurenko YU. N. V tsentre vnymanyya cherkasskykh yssledovateley-ahrarynykov – fyhura krest'yanyna / Lazurenko YU. N. // Ahrarnaya modernyzatsyya rossyy v XIX – XXI vv. : reformy, problemy, perspektivy. – orenburh : yzd. Tsentr ohau, 2012. – S. 365.
 3. Statut naukovooho tovarystva istorykiv-ahrarynykiv. – Cherkasy, 2000. – S. 2.
 4. Cherkashchyna – kolyska istorykiv-ahrarynykiv // Profesor mykola ivanovych bushyn: Ukrayina – moya Bat'kivshchyna. – Cherkasy : CHDTU, 2003. – S. 209.
 5. Naukove tovarystvo istorykiv-ahrarynykiv na 10-tu richnytsyu diyal'nosti. 2000 – 2010 / Desyatnikov O. V., Zemzyulina N. I., Kornovenko S. V. ta in.; nauk. Red. A. H. Morozov; Uporyad. I. A. Farenii; naukove tovarystvo istorykiv-ahrarynykiv. – Cherkasy : «Vertikal'», Vydavets' pp Kandych S.H., 2010. – 32 s.
 6. Morozov A. H. Sil's'kohospodars'ka kooperatsiya yak peredumova sotsial'no-ekonomichnykh peretvoren' v dokolhospnomu seli / A. H. Morozov. – Donets'k. U-t., 1983: dep. V inisn srsr № 14377. – 36 s.
 7. Morozov A. H. Rozvytok derzhavno-kooperatyvnoyi systemy sil's'kohospodars'koho kredytu na ukraiyini / A. H. Morozov. – Donets'k. U-t., 1983. – dep. V inisn srsr №14357. – 48 s.
 8. Morozov A. H. Selo i hroshi. Ukrayins'ka kredytna kooperatsiya v dobu nepu / Morozov A. H. – Cherkasy : Nditexim, 1993. – 274 s.
 9. Marochko V. I. Istorychna rol' kooperatsiyi u formuvanni vnutrishn'oho rynku sil's'kohospodars'koyi produktsiyi v 20-kh rr. / Marochko V. I. // Problemy istoriyi Ukrayiny : fakty, sudzhennya, poshuky : Mizhvid. Zb. Nauk. Pr. / Vidp. Red. S. V. Kul'chyts'kyy. – K. : Instytut istoriyi ukraiyiny nanu, 1998. – Vyp. 4. – S. 68 – 93; Marochko V. I. Orhanizatsiyno-teoretychni problemy ukraiyins'koho kooperatyvnoho rukhu druhoyi polovyny xix – pershoyi polovyny xx stolittya / Marochko V. I. // Ukrayins'kyy selyanyn: pratsi naukovo-doslidnoho instytutu selyanstva / Instytut istoriyi ukraiyiny nan ukraiyiny. Cherkas'kyy natsional'nyy universytet imeni bohdana khmel'nyts'koho. – Cherkasy, 2002. – Vypusk 4. – S. 90 – 98.
 10. Marochko V. I. Ukrayins'ka selyans'ka kooperatsiya: istoryko-teoretychnyy aspekt (1861 – 1929 rr.) / Marochko V. I. – K. : m.r. kots publishing, 1995. – 224 s.
 11. Lazurenko V. M. Vplyv zamozhnoho selyanstva ukraiyiny na diyal'nist' sil's'kohospodars'koyi kooperatsiyi u dokolhospnyy period (1921 – 1929 rr.) / Lazurenko V. M. // Natsional'nyy universytet «Kyyevo-mohylyans'ka akademiya». Mykolayivs'ka filiya: naukovy pratsi. – t. 8. Istorychni nauky. – Mykolayiv, 2000. – S. 104 – 107; Lazurenko V. M. Selyans'ki hospodarstva ukraiyiny zamozhnoho (fermers'koho) typu u systemi radyans'koyi sil's'kohospodars'koyi kooperatsiyi v dobu nepu / Lazurenko V. M. // Ukrayins'kyy selyanyn: pratsi naukovo-doslidnoho instytutu selyanstva / Instytut istoriyi ukraiyiny nan ukraiyiny. Cherkas'kyy natsional'nyy universytet imeni Bohdana Khmel'nyts'koho. – Cherkasy, 2010. – Vypusk 12. – S. 215 – 220; Lazurenko V.M. rol' sil's'kohospodars'koyi kooperatsiyi u vyrobnychomu

- zabezpechenni selyans'kykh gospodarstv ukrayiny (1922 – 1928 rr.) / Lazurenko V. M. // Chornomors'kyi litopys: naukovyy zhurnal. – Mykolayiv : vyd-vo CHDU imeni Petra Mohyly, 2011. – Vyp. 3. – S. 27 – 31; Lazurenko V. M. Vplyv sil's'kohospodars'koyi kooperatsiyi na riven' vyrobnychoho zabezpechennya ukrayins'koho selyanstva v pershiy polovyni 20-kh rr. Xx st. / Lazurenko V. M. // Osvita i nauka v umovakh hlobal'nykh transformatsiy. Materialy vseukrayins'koyi naukovoyi konferentsiyi. 24 – 25 lystopada 2017 r., m. Dnipro. Chastyna II / nauk. red. O. YU. Vysots'kyi. – Dnipro : spd «Okhotnik», 2017. – S. 110 – 114.
12. Lazurenko V. M. Kurkul' chy gospodar? Selyans'ka ekonomika yak sotsial'na katehoriya / Lazurenko V. M. – Cherkasy: «Vash dim», 2005. – 220 s.
 13. Lazurenko V. M. Ukrayins'kyi fermer v dobu nepu / Lazurenko V. M., Paskalenko V. YE. – Cherkasy: «Vertykal'», vydavets' Kandysh S. H., 2011. – 346 s.
 14. Lazurenko V. M. Ukrayins'ke fermerstvo: zlet i padinnya (1921 – 1929 rr.) / Lazurenko V. M. – Cherkasy: CHDTU, 2013. – 474 s.
 15. Bychenko S. M. spetsializovana sil's'kohospodars'ka kooperatsiya – vazhlyvyy faktor pidvyshchennya efektyvnosti selyans'kykh gospodarstv u dobu nepu / Bychenko S. M. // Ukrayins'kyi selyanyn. – Vyp. 8. – Cherkasy, 2004. – S. 235 – 237; Bychenko S. M. Diyal'nist' spetsializovanoi systemy sil's'kohospodars'koyi kooperatsiyi «dobrobut» po pidvyshchennyu tovarnosti selyans'kykh gospodarstv u dobu nepu / Bychenko S.M. // Ukrayins'kyi selyanyn. – Vyp. 9. – Cherkasy, 2005. – S. 200 – 202.
 16. Bychenko S. M. spetsializovana sil's'kohospodars'ka kooperatsiya – vazhlyvyy faktor pidvyshchennya efektyvnosti selyans'kykh gospodarstv u dobu nepu / Bychenko S. M. // Ukrayins'kyi selyanyn. – Vyp. 8. – Cherkasy, 2004. – S. 235 – 237.
 17. Voloshkevych H. A. Spozhyvcha kooperatsiya ukrayiny v umovakh kryzy khlibozahotivel' 1927 – 1929 rr. / Voloshkevych H. A. // Ukrayins'kyi selyanyn. – 2004. – Vyp. 8. – S. 237 – 240.
 18. Heorhizov H. M. vplyv kooperatsiyi na ukrayins'ku selyans'ku mental'nist' / Heorhizov H. M. // Ukrayins'kyi selyanyn : zb. Nauk. Prats'. – Cherkasy, 2002. – Vyp. 4. – S. 117 – 122.
 19. Raku YU. H. Ukrayins'ka sil's'kohospodars'ka kooperatsiya v m»yaso-molochnomu eksporti ukrayiny v roky nepu / Raku YU. H. // Ukrayins'kyi selyanyn. – Vyp. 11. – Cherkasy, 2008. – S. 262 – 265.
 20. Abrazumova O. M. sproby protydiy selyanstva nastupu derzhavy na demokratychnu sutnist' sil's'kohospodars'koyi kooperatsiyi (1921 – 1929 rr.) / Abrazumova O. M., Morozov A. H. // Ukrayins'kyi selyanyn. – Vyp. 13. – Cherkasy, 2012. – S. 161 – 165.

Стаття надійшла до редакції 04.12.2017 р.

Ю. В. Тренкин

Финансовая деятельность сельскохозяйственной кооперации Украинской ССР периода нэпа в исследованиях представителей Научного общества историков-аграрников

Раскрыто состояние освещения финансовой деятельности сельскохозяйственной кооперации Украинской ССР доколхозного периода (1921–1929 гг.) в исследованиях представителей Научного общества историков-аграрников (Черкассы).

Доказано, что на сегодня не хватает специального исследования по истории финансовой деятельности украинской сельскохозяйственной кооперации в условиях социально-экономических трансформаций 1921–1929 годов.

Ключевые слова: кооперация, сельскохозяйственная кооперация, сельское хозяйство, крестьянство, историография.

I. V. Trenkin

Financial activities of agricultural co-operation of Ukrainian SSR of the epoch of the NEP in researches of representatives of the Scientific Society of Historians-Agrarians

The state of coverage of financial activities of agricultural cooperatives of the Ukrainian SSR in the pre-farm era (1921 – 1929) is revealed in the researches of representatives of the Scientific Society of Historians-Agrarians (Cherkasy)

It is proved that today there is a lack of special intelligence on the history of financial activities of Ukrainian agricultural cooperatives in the conditions of socio-economic transformations of 1921 – 1929.

Key words: cooperation, agricultural co-operation, agriculture, peasantry, historiography.